

L. STOLOVIČIUS

APIE MENO KŪRYBOS TIPĄ *

Kiekvienas meno kūrinys yra unikalus, tačiau jis turi ir kai kurių bendrų bruožų su kitais kūriniais. Toji bendrybė leidžia kalbėti apie vieningą stilių, būdingą vieno menininko kūriniais, vieningai meno srovei, kryptį, nusakančiai daugelio meno meistrų kūrybos rezultatus, kūrybos metodui, realizuojamam tiek *konkrečiu* kūrinium, tiek ir visa meno kryptimi. Meno kūrybos tipologija — sena ir visuomet aktuali estetinės teorijos problema. Ginčai apie įvairių metodų ir kryptių prigimtį bei ribas (ypač realistiniame mene) nesiliauja iki šiol.

Kas gi vienija nepakartojamai individualius meno kūrinius? Juk mūsų intuityva fiksuoja tam tikrą bendrumą ne tik tarp vienos meno šakos ir vienos epochos kūrinių, bet ir tarp meno reiškinių, priklausančių jo skirtingoms šakoms ir sukurtų skirtingais laikotarpiais skirtingose tautose. Klasicizmas ir romantizmas buvo būdingi tiek literatūros, tiek ir tapybos bei muzikos kūriniais. Kad ir kaip būtų įvairios nuomonės apie realistinio meno pradžią, niekas negali neigti, kad realistinės kūrybos reiškinių pasitaikydavo gerokai prieš atgimimo epochą, o juo labiau prieš XIX amžių.

Estetikoje ne sykį buvo mėginta apibrėžti pagrindinius meno kūrybos tipus, pasireiškiančius per visą meno istoriją arba jos atskirais tarpais.

G. Hegelis, kaip žinome, išskyrė tris meno tipus — simbolinį, klasikinį ir romantinį, — kurie yra „ne kas kita, kaip įvairūs santykiai tarp turinio ir formos (Gestalt)“, „trys idėjos santykiai su jos pasireiškimu“¹.

Pagrindiniai meno tipai, G. Hegelio manymu, yra istorinės meno raidos pakopos, kadangi skirtingomis istorinėmis epochomis atsiskleidžia skirtingi santykiai tarp idėjos ir jos pasireiškimu. Vertas dėmesio ir tas dalykas, kad meno tipai turi skirtingas galimybes įsikūnyti skirtingose meno kūrybos šakose (simbolinei formai geriausiai atstovauja architek-

* Straipsnis pateiktas specialiai „Problemoms“. Iš rusų kalbos išvertė K. Stoškus.

¹ G. W. Hegel, *Ästhetik*, Bd. 1, Berlin und Weimar, 1965, S. 82.

tūra, klasikinei — skulptūra, romantinei — tapyba, muzika ir poezija). G. Hegelis vartoja ir *meno stiliaus* sąvoką.

Trys pagrindiniai stiliai — griežtasis, idealusis ir malonusis — „skiriasi daugiausia bendru stebėjimo ir vaizdavimo būdu arba išorine forma“, „apskritai visais aspektais, kuriais turinio apibrėžtumas prasimuša išoriniame reiškinyje, arba jutiminės medžiagos techniniu apdorojimu, kuriuo menas savo turiniui suteikia realią būtį“².

Taigi čia matome mėginimą susieti pagrindinius meno tipus su vidine meno kūrinio sandara, su turinio ir jo pasireiškimo santykiu, su įvairių meno šakų ir meno stilių diferenciacija. Tas dirbtinumas idealistinės konstrukcijos, kurioje realizuotas meninio vaizdo struktūros ir meno skirstymo į pagrindinius tipus, stilius ir rūšis vienybės principas, neturi užtemdyti paties to principo metodologinio vaisingumo. Juo, mums atrodo, reikėtų remtis, atskleidžiant „meno kūrybos tipo“ sąvoką.

Mūsų estetikoje, literatūros teorijoje ir menotyroje tipologinis meno tyrimas turi savo pakankamai pamokančią istoriją, kuri plėtojasi tarp dviejų kraštutinių: viena, vulgarus meno suskirstymas į realizmą ir antirealizmą; antra, atsisakymas nuo bet kokio tipologinio meno raidos traktavimo, nepagrįstas atsisakymas, kurį sukelia pagrįsta tokios rūšies vulgarizacijos baimė.

Viena iš įdomiausių meninės kūrybos tipų koncepcijų, mūsų nuomone, yra V. Dneprovo meninio apibendrinimo formų samprata. Pagrindinėmis meninio apibendrinimo formomis V. Dneprovas laiko tipizaciją ir idealizaciją. Šios meninio apibendrinimo formos išskiriamos, „Realizmo problemų“ autoriaus nuomone, todėl, kad menui būdingos dvi pagrindinės funkcijos — *pažintinė* ir *normatyvinė*³. Tipizacija ir idealizacija išreiškia įvairius visuotinumą ir ypatingumą santykius meninio vaizdo struktūroje. Jei tipizacijai, kuri apsprendžia realizmo esmę, būdinga tai, kad „bendrumas pasireiškia per ypatingumą“⁴, tai „apibendrinti idealizuojant“ reiškia „padaryti pavyzdžiu, padaryti grožiu, apvalant gyvenimišką vaizdą nuo visko, kas neatitinka jo idėjos, ir pridėdant viską, ko reikia, kad visiškai atitiktų idealą“⁵.

Taip atskleidžiami du meninio apibendrinimo būdai neturi nieko bendra su realizmo ir antirealizmo kovos koncepcija. Idealizacija pagrįsta meno kūryba, taip pat romantizmas ir klasicizmas, istoriškai tiek pat pateisinami, kaip ir realizmas.

Dėmesio verta ir tai, kad V. Dneprovas idealizacinio ir tipizacinio apibendrinimo skirtumą laiko svarbiu „ne tik *istorinių* meno formų nustatymui, bet ir menų *sistemas* sampratai“⁶. Nors tas teiginys „Realizmo problemose“ nebuvo detalai išplėtotas, bet mintis, kad įvairios meno rū-

² Ten pat, t. 2, p. 8.

³ В. Днепроv, Проблемы реализма, Л., 1961, с. 25.

⁴ Ten pat, p. 31.

⁵ Ten pat, p. 24.

⁶ Ten pat, p. 43.

šys ir žanrai turi įvairias tipizacijos bei idealizacijos galimybes, neabejotinai teisinga⁷.

V. Dneprovo pasiūlyta dviejų meniškumo būdų koncepcija metodologiškai nepriekaištingai remiasi meninio vaizdo ir jo funkcinių reikšmių struktūra. Tačiau pati meninio vaizdo ir jo funkcijų struktūra apibrėžta intuityviai empiriškai, ji nėra pakankamai teoriškai pagrįsta. Kodėl išskiriamos tik dvi meno funkcijos — pažintinė ir normatyvinė? Beje, ir pats V. Dneprovas funkciją, priešingą pažintinei, apibūdina anaip tol nevienareikšmiškai: „Ją vadina įvairiai: veiksminga puse, normatyvine funkcija, tiesioginės estetinės įtaigos jėga, sielų inžinerija, užkrečiamumo galia, bendravimo priemone“⁸. Betgi tai toli gražu ne viena funkcija! Ir, vadinasi, todėl vargu ar gali būti vieningas meninio apibendrinimo būdas, kuris remiasi tokiomis meno pusėmis ir funkcijomis. Be to, ir V. Dneprovo knygoje teisingai pastebima, kad „romantiniame mene idealizacijos būdai ir priemonės kitokie, negu klasikiniame mene“⁹. Bet skirtumas tarp tų menų, matyt, ne tas, kad jie remiasi dviem vieno meninės kūrybos tipo atmainom, o tas, kad jie sudaro *skirtingų* kūrybos tipų realizaciją. Juk iš tikrųjų formų ir jų funkcinių reikšmių atžvilgiu skirtumas tarp klasicizmo ir romantizmo meninio apibendrinimo ne mažesnis, kaip tarp kiekvienos iš tų krypčių ir realizmo.

Pati sąvoka „kūrybos tipas“ pirmą kartą buvo iškelta bene L. Timofejevo. Remdamasis jaunojo V. Belinskio mintimi, kad „poeziją galima padalinti į du, taip sakant, skyrius — į idealiąją ir realiąją“¹⁰, L. Timofejevas teigia, jog „vaizdiniame gyvenimo atspindėjime mes iš esmės visada aptiksime dvi pagrindines ypatybes, kylančias iš pačios jo prigimties. Pirmiausia, tai individualizacija, atkūrimas tikrovės, susijusios su žmonių santykiais, taip sakant, sužmogintos tikrovės atkūrimas, ir, antra, apibendrinimas, jo estetiškas įprasminimas tam tikrų visuomeninių idealų požiūriu“¹¹. Ir nors kiekviename meno kūrinyje pasireiškia tos abi tendencijos, tačiau viena iš jų gali nusverti, — todėl ir atsiranda mene realizmas ir romantizmas. Bet, kalbėdamas apie realizmą ir romantizmą, L. Timofejevas skiria *meno metodą ir kūrybos tipą*. Meno metodas — „istoriškai sąlygota daugelio menininkų kūrybos principų vienybė, pasireiškianti bendru traktavimu pagrindinių problemų (t. y. idealo, herojaus, gyvenimo proceso ir liaudies), kurios iškyla menui tam tikru istoriniu laikotarpiu“¹². Tačiau „drauge su metodo sąvoka reikia iškelti realistinės ir romantinės krypties arba kūrybos *tipo sąvoką*, — kūrybos tipai įvairiomis formomis ir santykiais atsiskleis bet kokiam metode, susiklostančiame

⁷ Зг. М. С. Каган, Лекции по марксистско-ленинской эстетике, Л., 1971, с. 713—722.

⁸ В. Днепро, Проблемы реализма, с. 15.

⁹ Ten pat, p. 51.

¹⁰ В. Г. Белинский, Полное собрание сочинений, т. 1, М., 1953, с. 262.

¹¹ Л. Тимофеев, О понятии художественного метода. — Творческий метод, М., 1960, с. 25—26.

¹² Ten pat, p. 45—46

literatūros istorijos raidoje, kiek juose pasireiškia bendros vaizdinio gyvenimo atspindėjimo ypatybės¹³. Ir šiek tiek anksčiau sakoma: „Mes tarsi iškeliamo už skliaustų tuos bendrus meno kūryboje pasikartojančius bruožus, kurie būdingi vaizdiniam tikrovės atspindėjimui apskritai, ir šia prasme kalbame apie realistinį ir romantinį kūrybos tipą“¹⁴.

„Meno metodo“ ir „kūrybos tipo“ sąvokų atskyrimas ir pastarojo aiškinimas vaizdinio tikrovės atspindėjimo ypatybėmis — tai idėjos, be abejo, metodologiškai produktyvios, nepriklausomai nuo to, ar mes priimame jų konkrečią realizaciją, kai teigiame, jog egzistuoja realistinis ir romantinis kūrybos tipas.

„Konkreti istorinė meno metodo samprata būtinai reikalauja platesnės „kūrybos tipo“ sąvokos“, — visiškai teisingai pažymi O. Larminas¹⁵. Jo nuomone, „ta kategorija turi būti pažymėti bendri visų konkrečių realistinių, formalistinių arba romantinių metodų bruožai“¹⁶. Tiesa, šiuo atveju lieka neatsakyta į klausimą, kodėl egzistuoja būtent tie trys kūrybos tipai — realistinis, formalistinis ir romantinis. Tokia kūrybos tipų diferenciacijos samprata nebuvo teoriškai pagrįsta. Bet O. Larminas, be abejo, teisus, manydas, kad „kūrybos tipo“ sąvokos išskyrimas ir mėginimas atskleisti tos kategorijos turinį, pritaikant ją realizmui, romantizmui, formalizmui, natūralizmui, turi <...> didelės bendrametodologinės ir praktinės reikšmės“¹⁷.

Mes manome, kad pagrindinių meno kūrybos tipų išskyrimą reikia sieti su meninės veiklos struktūra. Kokia šita struktūra? Šio darbo autorius pamėgino sudaryti grafinį modelį, schemiškai atvaizduojantį meninės veiklos struktūrą ir jos funkcines reikšmes¹⁸.

Pagal šį modelį, meno kūrybinis aspektas yra dialektinė atspindimojo informacinio aspekto priešybė. Šie du aspektai išreiškia objekto ir subjekto santykio poliariškumą: kūrybinis aspektas pabrėžia subjekto aktyvumą jo pažintinės ir kuriamosios veiklos procese; atspindimasis informacinis aspektas parodo objektyvų tos veiklos šaltinį. Kūrybinio ir atspindimojo informacinio meno aspekto vienybė ir yra tai, ką galima pavadinti *meniniu modeliavimu*.

„Asmenybės-visuomenės“ sistemoje, kuri traktuojama kaip subjekto ir objekto santykio modifikacija, pasireiškia socialinis bei psichologinis meno aspektas: *psichologinis* iš asmenybės „pusės“ ir *socialinis* iš visuomenės „pusės“. Kūrybinis bei gnoseologinis meninės veiklos aspektas,

¹³ Ten pat, p. 46.

¹⁴ Ten pat, p. 44.

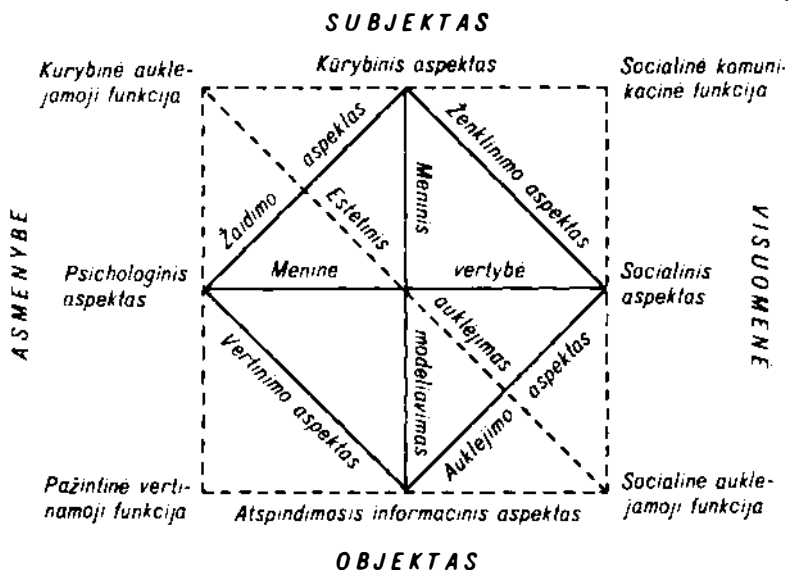
¹⁵ O. В. Лармин, *Художественный метод и эстетический идеал*. Автореферат на соискание ученой степени доктора философских наук, М., 1965, с. 14.

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Ten pat, p. 14—15.

¹⁸ Зг. Л. Н. Стволович, *Природа эстетической ценности*, М., 1972, с. 229—244; Л. Н. Стволович, *Опыт построения художественной деятельности*. — «Труды по философии», XVII, Тарту, 1974.

Lentelė I

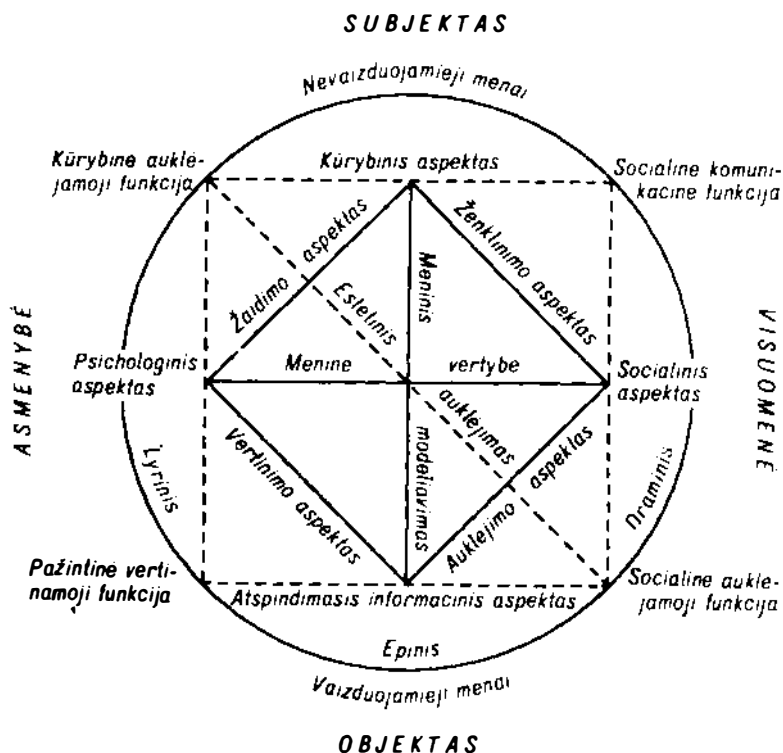

jungiamas su socialiniu bei psichologiniu, sudaro tokius aspektus, kaip *vertinimo* ir *ženklavimo*, *žaidimo* ir *auklėjimo*. I lentelėje pažymėtos funkcijos, suprantama, neišsemia visų meno funkcinių reikšmių. Čia atvaizduotos tik *pagrindinės* funkcijos, integruojančios keleto meninės veiklos aspektų funkcines reikšmes.

Skirtingos meno šakos ir žanrai nevienodai remiasi skirtingais meninės veiklos aspektais. Menai, kurie atspindi pasaulį, vaizduodami jo reiškinius (vaizduojamieji menai, grožinė literatūra, teatras, kinas), žinoma, apima visus aspektus, ir jų meniniame vaizde įkūnijama objektyvumo ir subjektyvumo, atspindėjimo ir kūrybos dialektika, bet atvirai akcentuojama pirmoji tų dialektinių prieštaravimų pusė: subjektyvumas pasireiškia per objektyvumą. Menuose, kurie neatkuria išorinio pasaulio reiškinių išvaizdos (architektūroje, taikomajame dekoratyviniame mene, muzikoje, choreografijoje), objektyvumas išreiškiamas per subjektyvumą. Vaizduojamųjų ir nevaizduojamųjų menų santykį su meninės veiklos struktūra ir funkcijomis grafiškai galima perteikti taip, kaip parodyta II lentelėje.

Kadangi menas — žmogaus kūrybos visais jos aspektais rūšis, tai „meno kūrybos tipo“ sąvoka ne apsiriboja vien kūrybiniu meno aspektu, bet išreiškia tam tikrą kūrybinės veiklos orientaciją į vienus arba kitus meno aspektus ir funkcijas. Pagrindinių kūrybos tipų atskleidimą reikia sieti su pačia jos struktūra. Šiuo atžvilgiu yra vaisinga ir perspektyvi M. Kagano mintis, kad kūrybos metodas, sąlygojamas visų meninės struktūros parametru, numato kokio nors tos struktūros elemento domi-

Lentelė II

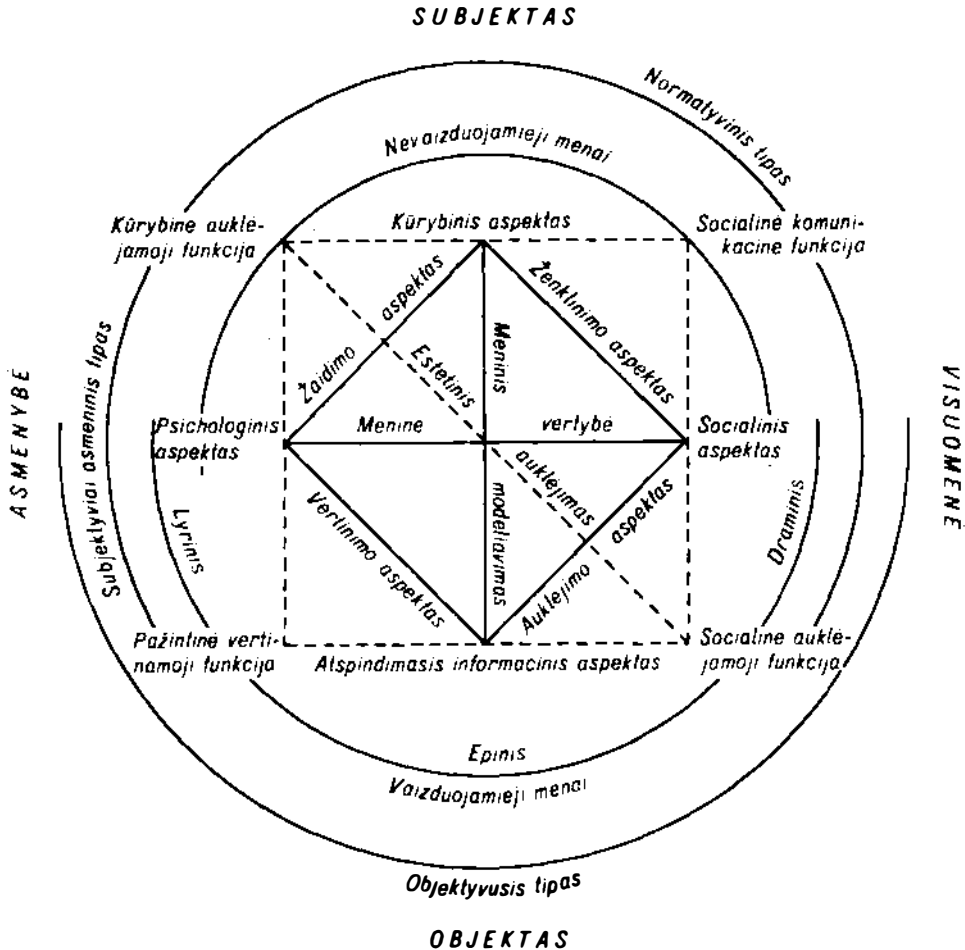
navimą. Be to, toks dominavimas apibrėžia ne tik kokį nors vieną metodą, bet jų visumą, sudarančią *meno kryptį*. „Taip objektyviai suartėja kūrybos metodai, kuriuose gyvenimo realybės pažinimo nuostata dominuoja virš visų kitų ir pajungia sau visas kitas. Tokią metodo struktūrą vadiname realistine“¹⁹.

Mūsų nuomone, meno kūrybos tipų klasifikacija turi remtis to arba kito tipo „vieta“ „subjekto-objekto“ ir „asmens-visuomenės“ koordinacinių sistemoje; ją turi apibrėžti ne tik gnoseologiniai, bet ir socialiniai bei psichologiniai parametrai. Atsižvelgiant į meno raidos istoriją, pagal šį skirstymo principą, atrodo, galima ir tikslinga išskirti tris meno kūrybos tipus: 1) objektyvųjį, 2) subjektyviai asmeninį, 3) subjektyviai visuomeninį, arba normatyvinį.

¹⁹ М. С. Каган, Лекции по марксистско-ленинской эстетике, с. 710.

Santykius tarp pažymėtų kūrybos tipų, meno aspektų ir jo pagrindinių funkcijų, o taipogi tarp vaizduojamųjų ir nevaizduojamųjų meno rūšių galima schemiškai pavaizduoti tokiu grafiniu modeliu:

Lentelė III

Nurodyti meno kūrybos tipai pasireiškia istoriškai sąlygotuose meno kūrybos *metoduose*, kurie realizuojami įvairiose meno *kryptyse*. Kiekvieną kūrybos tipą atitinka keletas metodų ir (atitinkamai) *krypčių*. *Objektyvusis tipas* pasireiškia skirtingais realistinės kūrybos metodais. Realistiniai metodai tarpusavyje skiriasi socialiniais istoriniais idealais, pro kurių prizmę jie atspindi gyvenimo realybę. Todėl literatūros teori-

joje ir menotyroje kalbama apie atgimimo epochos realizmą ir šviečiamąjį realizmą, apie XIX a. kritinį realizmą ir socialistinį realizmą. Tačiau tai, kas vienija skirtingus realistinius metodus, be abejonės, slypi tokiaame kūrybos tipe, kuris orientuotas pažinti estetiškai transformuojamą objektyvią realybę.

Subjektyviai asmeninis kūrybos tipas, orientuotas visų pirma išreikšti asmenybės, subjekto, dvasinį pasaulį. Šiame kūrybos tipe romantiniai metodai gali būti laikomi „pavyzdiniais“. „Gilinimasis į dvasios gelmes, intensyvus domėjimasis stipriais ir ryškiais jausmais, didžiulėmis aistromis, slaptais sielos virpesiais, „tamsia“ jos puse, polinkiu į tai, kas intuityvu ir nesąmoninga — esminiai romantizmo meno bruožai. Be to, romantizmui būdingas padidintas dėmesys tam, kas žmoguje atskira, nepakartojama, individualumo kultas, kuris buvo tarsi gynimasis nuo didėjančios individų niveliacijos buržuazinėje visuomenėje“, — pažymima „Trumpoje literatūros enciklopedijoje“²⁰. Į subjektyviai asmeninį kūrybos tipą linko ir sentimentalizmas. Jo ribose yra simbolizmas ir ekspresionizmas.

Subjektyviai visuomeninis, arba *normatyvinis*, meninės kūrybos tipas orientuotas daugiausia spręsti socialinius auklėjamuosius uždavinius, įtvirtinti socialinės komunikacijos normas. Šio kūrybos tipo „modelis“ yra klasicizmo menas. „Klasicizme visų pirma didžiulį vaidmenį vaidina ne egzistuojančio dalyko kūrimo arba pavaizdavimo principas, ne jo trūkumų atidengimas, ne jo neigimas ir kritika, kaip realizme, o pozityvumo idėja, pavyzdžio, idealo principas“, — rašė D. Oblomijevskis²¹. Suprantama, tam tikras normatyvumas yra bet kokiame kūrybos metode ir kūrybos tipe, bet nevienodo masto. Subjektyviai asmeninis kūrybos tipas ne toks normatyvus, kaip objektyvusis. Pastarasis, kaip norma, suponuoja orientaciją pažinti realią tikrovę, tačiau realizmas nenumato vienokių arba kitokių formalijų kriterijų laikymosi. B. Brechto žodžiais tariant, „pavojinga didžiąją realizmo sąvoką susieti su dviem trim vardais, kad ir kaip jie būtų žymūs, ir paskelbti du tris formalius būdus, kad ir kaip jie būtų naudingi, vieninteliu ir neklaidingu kūrybos metodu. Kokią literatūros formą pasirinkti, diktuoja pati tikrovė, o ne estetika, taip pat ir ne realizmo estetika“²².

Kūrybos tipas, kurį mes pavadiname subjektyviai visuomeniniu, arba normatyviniu, neatsitiktinai linksta į stilistinį vienareikšmiškumą. Jis pasireiškia romaniškajame ir gotikiniame mene, ypač architektūroje.

Žinoma, stilistinis subjektyviai visuomeninio kūrybos tipo vienareikšmiškumas santykinis. Antai gotikinė architektūra diferencijuojasi į anksčiau, subrendusiąją (arba aukštąją) ir vėlyvąją gotiką. Savotiškai gotikinis stilius pasireiškia skirtingose nacionalinėse mokyklose, nekalbant jau apie skirtingas meno rūšis. Tą patį galima pasakyti ir apie romaniš-

²⁰ Краткая литературная энциклопедия, т. 6, М., 1971, с. 371

²¹ Д. Обломиевский, Французский классицизм, М., 1968, с. 50.

²² Б. Брехт, О театре, М., 1960, с. 54—55.

kąjį stilių, ir apie klasicizmą. Tačiau normatyvumas, pasireiškiantis stilistiniu apibrėžtumu, čia, be abejo, labiau pastebimas, negu kituose kūrybos tipuose.

Taip pat reikia turėti galvoje, kad vieni arba kiti konkretūs metodai gali savyje realizuoti ne vieną kūrybos tipą. Meno istorikai XII a. pradžioje išskiria dvi romaniškosios architektūros tendencijas: „Pirmoji susijusi su realistiškesniu žmogaus vaizdo suvokimu, su santykinai aiškių ir paprastų, monumentalių kompozicijų siekimu <...> Antrajai tendencijai būdinga ornamentiška nerami kompozicija, išraiškinga linija, perteikiama niūrios fantastikos dvasia“²³. Vadinasi, jeigu pirmoji tendencija iš dalies linko į objektyvųjį kūrybos tipą, tai antroji — į subjektyviai asmeninį. Apskritai, tam tikromis konkrečiomis istorinėmis sąlygomis vienai krypčiai priklausančiame mene, matyt, dėsningai atsiranda skirtingos tendencijos, orientuotos į kitus meno kūrybos tipus.

Kartais viena ar kita tendencija gali priartėti prie priešingo kūrybos tipo ribų arba net peržengti tas ribas, pradėdama naują meno metodą ir kryptį. Baroko menas priklauso dar normatyviniam kūrybos tipui, bet mažiau, negu klasicizmas. Kartu baroko mene pastebimos tendencijos, priešingai klasicizmui, vedančios į emocinę pasaulėvoką, ir tendencijos, teigiančios realios, jutimiškai gyvenimiškos būties grožį (Rubensas). Rokoko mene žymiai labiau, negu baroko mene, siekiama emocinio subjektyvumo, intymaus lyrizmo. Tačiau ir čia aptinkamos įvairios tendencijos. Viena, kultivuojamas hedonizmas, antra, — neabejotinos realistinės tendencijos, ypač ryškiai atsiskleidžiančios Ž. Vato kūryboje.

Daug ginčų sukėlė impresionistų menas. Vieni impresionistus tiesiog priskyrė realizmui, kiti kategoriškai atskyrė juos nuo bet kokio realizmo su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis. Vieno ir kito kraštutinumo gnoseologines šaknis sudaro tai, kad impresionizmas yra objektyvaus ir subjektyviai asmeninio kūrybos tipo sankryžoje ir jame slypi tiek realistinė, tiek ir pasaulėjautos subjektyvizavimo tendencija.

Kaip matome III lentelėje, skirtingi kūrybos tipai tam tikru būdu santykiauja su skirtingomis meno šakomis. Pagrindinė objektyviojo tipo sritis — vaizduojamieji menai, nors jis išsiskverbia ir į nevaizduojamuosius menus, nes ir šie turi atspindimąjį aspektą ir gali būti susintetinti su vaizduojamaisiais menais (pavyzdžiui, muzika operoje susijungia su teatrinio menu ir literatūra). Todėl negali būti abejonių dėl „realistinės operos“ sąvokos pagrįstumo, tuo tarpu kai „realizmo“ kategorijoms taikymas daugeliui „grynosios“ muzikos žanrų, taip pat dekoratyviniam taikomajam menui ir architektūrai dar lieka neišspręsta problema²⁴.

²³ Всеобщая история искусств в шести томах, т. II, М., 1960, с. 265. Analogiškai dalykas atrodė ir gotikoje: „Gotika, kaip stilius, pasižymėjo plačia vaizdine amplitude: jos ribose buvo kuriami idealūs vaizdai, kuriems suteikiami perdėto dvasingumo bruožai ir žemiškesnio pobūdžio vaizdai, pasižymį gaiviu gamtos suvokimu“ (at. leid., t. IV, M., 1963, p. 15).

²⁴ Išsami muzikos teorijoje ir estetikoje pasitaikančių mėginimų taikyti realizmo sąvoką muzikai apžvalga ir perspektyvi muzikos realizmo koncepcija yra knygoje А. Фарбитейн, Теория реализма и проблемы музыкальной эстетики, Л., 1973.

Nevaizduojamuosiuose menuose, aišku, yra daugiau erdvės subjektyviai asmeniniam kūrybos tipui pasireikšti. Ir atvirkščiai, metodai, realizuojantys šitą tipą, ypač romantiniai, savo idealiu „modeliu“ laiko menus, betarpiškiau atskleidžiančius žmogaus dvasinį pasaulį. „Nors romantizmas palietė visus menus,— pastebi N. Berkovskis,— tačiau menas, į kurį labiausiai linko romantikai, buvo muzika“²⁵. Ir pačioje muzikoje romantizmo sąvoka pritaikoma visiškai organiškai. Be to, subjektyviai asmeninis meninės kūrybos tipas atsiskleidžia ir vaizduojamuosiuose menuose. Romantizmas ir ekspresionizmas pasireiškė ir grožinėje literatūroje, ir teatre, ir tapyboje.

Normatyvinis kūrybos tipas „aprépia“ tiek vaizduojamuosius, tiek ir nevaizduojamuosius menus. Klasicizmo reiškiniai žinomi literatūros, tapybos, skulptūros istorijai, kaip ir muzikos bei architektūros istorijai, nekalbant jau apie „klasikinį baletą“.

Kai dėl socialistinio realizmo metodo, tai jis, mūsų nuomone, gali pasireikšti įvairiose meno šakose, nes jis leidžia meninės kūrybos pažintinę orientaciją derinti su komunistinio idealo teigimu visuomenės ir žmogaus raidoje. Socialistinis realizmas, visų pirma būdamas objektyvaus kūrybos tipo realizacija, remiasi ir subjektyviai asmeniniu, ir subjektyviai visuomeniniu meno kūrybos tipu. Socialistinio realizmo mene, TSKP Programos žodžiais tariant, „drąsus novatoriškumas, meniškai vaizduojant gyvenimą, derinamas su visų pažangiųjų pasaulinės kultūros tradicijų naudojimu ir vystymu“ (pabraukta mano.— L. S.)²⁶. Todėl kuriantiems socialistinio realizmo metodu „atsiskleidžia plačios galimybės asmeninei kūrybinei iniciatyvai, didžiam meistriškumui, įvairiausioms kūrybinėms formoms, stiliams ir žanrams“²⁷.

Mes manome, kad meninės vertybės požiūriu visi meno kūrybos tipai turi lygiavertes galimybes, sudaro teisėtus specifinių meninių vaizdų kūrimo būdus. Realistiniai kūriniai gali pasižymėti dideliu meniškumu. Tačiau realizmo vertingumas nereikalauja nuvertinti tų meno kūrybos metodų, kurie priklauso kitiems kūrybos tipams. Nereikia kurti oazės, paverčiant visa, kas supa, dykuma. Kita vertus, vieno ar kito kūrinio ryšys su vienu arba kitu kūrybos tipu, taip pat ir objektyviu, negarantuoja jo meninės vertės.

Nors įvairūs kūrybos *tipai* suteikia vienodas galimybes sukurti meno vertybę, tačiau ne visi kūrybos *metodai* vienodai *meniškai* produktyvūs. Meninė vertybė sudaro įvairių kūrybos aspektų ir jų rezultato — meno kūrinio — fokusą. Kai vienas arba kitas metodas absoliutizuoja kokius nors vienus vaizdo aspektus, ignoruodamas kitus, kūriniai, būdami to metodo realizacijos rezultatas, stokoja tikro meniškumo. Tą galima pasakyti apie natūralistinį metodą, kuris absoliutizuoja atspindimąjį meno

²⁵ Н. Я. Берковский, О романтизме и его первоосновах.— «Проблемы романтизма», сб. 2. М., 1971, с. 9.

²⁶ TSKP XXII suvažiavimo medžiaga, V., 1972, p. 365.

²⁷ Ten pat.

pradą, paversdamas tą pradą bedvasiu išorinės reiškinių formos atkūrimu. Subjektyvaus kūrybinio prado absoliutizacija veda į subjektyvistinius metodus, įskaitant ir formalizmą, ignoruojantį socialinę komunikacinę meno funkciją. Realybės pažinimui priešpastatomas normatyvizmas išsigimsta į akademizmą, nemenišką didaktiką.

Išdėstytoji meno kūrybos tipų koncepcija kelia nemaža neišspręstų klausimų. Vienas iš jų — klausimas apie socialinę bei psichologinę kūrybos tipų determinaciją. Ar šitoji determinacija yra to paties pobūdžio, kaip ir apskritai sugebėjimas kurti įvairių meno šakų ir žanrų kūrinius? Kaip socialinės bei istorinės sąlygos veikia vieną arba kitą kūrybos tipą? Kas lemia vieno arba kito tipo dominavimą tam tikroje meno kultūros raidos epochoje? Reikia detaliau ištirti kūrybos tipų ir metodų tarpusavyo santykius, negu tai padaryta šiame darbe, kurio tikslas — vėl pasiūlyti svarstymui meno kūrybos tipologijos problemą.